

**Karolinska
Institutet**

SLUTRAPPORT

Funkisprojektet –

utveckling av bibliotekets stöd till studenter med
funktionsnedsättning

Beställare: Karolinska Institutet Universitetsbiblioteket

Projektperiod: 2013-08-30 – 2015 -12-31

Projektledare: Anna Mia Eborn

Datum: 2016-03-01

Innehåll

Inledning	3
Bakgrund	3
Projektets genomförande	5
Extern kommunikation	6
Dropin vid terminsstart.....	6
Dyslexiveckan.....	6
Ny informationsbroschyr.....	7
Information om stöd på bibliotekets webbplats.....	7
Intern kommunikation	7
Ansvarig personal för stöd till studenter.....	7
Tillgängliggörande	8
Program och teknik.....	8
Resursrummens arbetsmiljö.....	8
Tillgänglighet i bibliotekets offentliga lokaler.....	9
Tillgänglighetskonsultation i bibliotekets skyltprojekt.....	9
Tillgänglighet på bibliotekets nya externwebb.....	10
Personalutbildning	10
Föreläsning för bibliotekets personal.....	10
Avdelningsanpassad workshop: Kundtjänstens stöd.....	10
Avdelningsanpassad workshop: Undervisa tillgängligt.....	11
Avdelningsanpassad workshop: E-böckers tillgänglighet.....	11
Workshop för KI-lärare: Undervisa tillgängligt.....	11
Resultat	11
Rekommendationer inför framtiden	12
Litteraturlista	13
Bilaga Tillgänglighetsrapport	14
Bilaga 10 tips	15
Bilaga Kostnad för satsningen	16
Bilaga Förslag till funkisgruppens framtida sammansättning	17

Inledning

Studenter med funktionsnedsättning är en grupp som ökar på universitet och högskolor och enligt gällande diskrimineringslagstiftning och riktlinjer för lika villkorsarbete skall dessa studenter kunna studera under samma premisser som andra studenter. Med detta som utgångspunkt har Karolinska Institutet Universitetsbiblioteket genomfört ett tvåårigt projekt med syfte att utveckla och förbättra bibliotekets stöd till, bemötande av och tillgänglighet för studenter med funktionsnedsättning, inte enbart för att följa lagkraven utan med ambitionen att höja kvaliteten på bemötande och i jämförelse med andra högskolebibliotek bli bäst i Sverige. I denna rapport beskrivs bibliotekets stöd till studenter med funktionsnedsättning vid projektets start. Vidare beskrivs hur en handlingsplan togs fram samt vilka åtgärder som genomfördes. Slutligen beskrivs projektets resultat samt förslag till vidare utveckling.

Bakgrund

Vid universitet och högskolor i Sverige har cirka fyra procent av alla studenter någon form av funktionsnedsättning. Enligt nationell statistik för 2014 har gruppen sedan 2009 ökat med 54 procent (från 7 445 till 11 467 studenter (Stockholms universitet, 2015)). Denna markanta ökning beror på att diagnosticeringen av funktionsnedsättningar som dyslexi och neuropsykiatriska tillstånd har ökat på grund av bättre mätmetoder och en ökad medvetenhet i samhället som gör att fler söker hjälp. Stödåtgärder för dessa personer har även utökats och sätts in tidigare vilket därför möjliggjort för fler att nå universitetsnivå. Den allra vanligaste funktionsnedsättningen är dyslexi följt av neuropsykiatriska tillstånd och psykisk ohälsa. På Karolinska Institutet är fördelningen ungefär likadan.

Diagram 1. Fördelning av funktionsnedsättningar

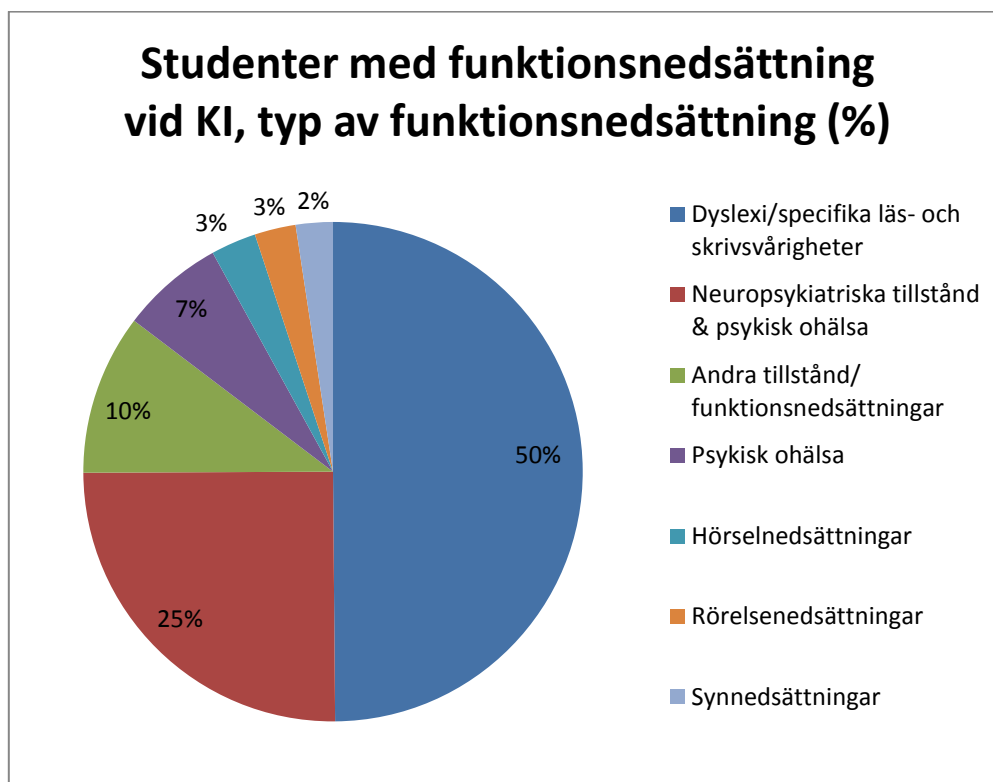

Diagram 1. Typ av funktionsnedsättning hos studenter vid KI. En student kan ha flera funktionsnedsättningar (Teljstedt, 2015).

Tabell 1 Fördelningar av antalet studenter per utbildningsprogram

Utbildning (2015)	Antal studenter
Läkarprogrammet	87
Sjuksköterskeprogrammet	70
Arbetsterapeutprogrammet	29
Biomedicinska analytikerprogrammet	27
Fysioterapeutprogrammet	23
Psykologprogrammet	21
Annat program	21
Tandläkarprogrammet	16
Specialistsjuksköterskeprogrammen	14
Optikerprogrammet	10
Totalt	378

Fördelning av antalet studenter per utbildningsprogram. Antalet studenter totalt på KI är 6062 stycken (Teljstedt, 2015).

Sedan 1 januari 2015 ingår bristande tillgänglighet som en diskrimineringsform i Diskrimineringslagen. Diskrimineringsombudsmannen (2015) definierar bristande tillgänglighet inom utbildningsområdet ”när en person med funktionsnedsättning missgynnas genom att en utbildningsanordnare inte vidtar skäliga tillgänglighetsåtgärder för att den personen ska komma i en jämförbar situation med personer utan denna funktionsnedsättning”. Det handlar om att personen ska kunna få del av den aktuella verksamheten men inte alltid att det måste ske på exakt samma sätt som för personer utan denna funktionsnedsättning. Skillnaden får dock inte vara större än vad som är sakligt påkallad (Diskrimineringsombudsmannen, 2015).

Universitet och högskolor har länge erbjudit särskilt pedagogiskt stöd för studenter med funktionsnedsättningar. Det innebär olika åtgärder och insatser för att undanröja, kompensera eller överbygga hinder som kan uppkomma i studiesituationen (Stockholms Universitet, 2015). I KI:s handlingsplan för lika villkor 2013-2015 betonas att det ska finnas ett samordnat pedagogiskt stöd för studenter och forskarstuderande för att överbygga funktionshinder i studiesituationen och för att kunna studera på så lika villkor som möjligt. Det operativa ansvaret för detta ligger hos samordnaren för studenter med funktionsnedsättning på avdelningen för utbildnings- och forskarutbildningsstöd inom universitetsförvaltningen.

Universitets- och högskolebibliotek i Sverige har sedan länge en hög ambitionsnivå när det gäller att erbjuda stöd och anpassning till studenter med funktionsnedsättning. Diskrimineringslagen och högskolelagen har fram till 2014 varit de lagar man grundar verksamheten på. Bibliotekslagen som trädde i kraft 2014 fastställer att ”biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska ägna särskild uppmärksamhet åt personer med funktionsnedsättning, bland annat genom att utifrån deras olika behov och förutsättningar erbjuda litteratur och tekniska hjälpmedel för att kunna ta del av information” (*Bibliotekslag*, SFS 2013:801).

Alla bibliotek vid universitet och högskolor har länge erbjudit stöd i form av talboksservice och sedan 2010 hjälp med att skapa konto för nedladdning av talböcker, vilket alla bibliotek är ålagda att göra på uppdrag av MTM (Myndigheten för tillgängliga medier). Under projektet studerades ett antal högskolebibliotek genom studiebesök och deltagande i nätverk för att avgöra vilken typ av stöd utöver talbokstjänsten man erbjuder och hur det utformades. I allmänhet är en till två medarbetare ansvariga för stödet som oftast upptar en liten (cirka 10 %) eller oklar procentandel av arbetstiden. Ansvarig(a) person(er) är kontaktpersoner för att utfärda konton för studentens egen nedladdning av talböcker. Biblioteken brukar tillhandahålla ett eller flera resursrum. Resursrummen får endast användas av studenter med funktionsnedsättning och är utrustade med datorer med specialprogram och anpassade tekniska hjälpmedel som till exempel

förstoringsapparat. På vissa högskolor ligger ansvaret att tillhandahålla resursrum och specialprogram på en central IT-avdelning och kan då vara placerad på biblioteket men också på andra ställen på campusområdet. Fler och fler högskolor erbjuder datorprogram som ökar tillgängligheten (talsyntes och stavningsprogram för dyslektiker) som studenterna kan ladda ner och använda på sin egen dator under studietiden. Vid projektets start följde stödfunktionen vid KIB samma upplägg som de flesta andra högskolebibliotek med en medarbetare som ansvarade för området och två resursrum med specialprogram. Övrig personal hade viss kännedom om dessa studenters situation och vilket stöd biblioteket kan erbjuda.

Syftet med Funkisprojektet var att sätta fokus på vikten att erbjuda studenter med funktionsnedsättning stöd för att kunna studera på lika villkor. Ambitionen var inte enbart att följa lagkraven utan syftade att höja kvaliteten i möjligaste mån och i jämförelse med andra högskolebibliotek vara ledande på området och signalera att studenter med funktionsnedsättning är en viktig och prioriterad grupp.

Projektets genomförande

Projektet pågick under perioden augusti 2013 till och med december 2015 och genomfördes i tre faser: kartläggning, framtagande av handlingsplan och genomförande med utvärdering.

I den första fasen kartlades och diagnosticerades bibliotekets stöd i förhållande till andra universitets- och högskolebibliotek genom studiebesök och deltagande i nätverk och konferenser. En övergripande bild av andra biblioteks stöd och service ges i bakgrunden (se ovan). En kartläggning av befintliga regelverk (samhälleliga och KI-interna) och handlingsplaner på KI genomfördes. Parallellt utreddes olika finansieringsalternativ, inklusive de medel som finns på KI för satsningar inom området lika villkorsarbete. Därefter undersöktes bibliotekets egen verksamhet för att identifiera de områden där studenter med funktionsnedsättning behöver stöd. Bibliotekets verksamhet analyserades genom att ett antal "aktiviteter" (i stället för funktioner) relaterade till studenter med funktionsnedsättning identifierades. Aktiviteterna som analyserades var extern och intern kommunikation, tillgängliggörande och personalutbildning.

I fas två togs en handlingsplan fram för de identifierade områdena. Handlingsplanen innehöll tidsatta aktiviteter och budgetering. Finansiering av projektet har skett genom användning av överskott i bibliotekets budget.

Under fas tre genomfördes aktiviteterna i handlingsplanen och utvärderades kontinuerligt vilket ledde till omprioriteringar och justeringar under projektets gång. Efter avslutat projekt utvärderades insatsen som helhet och en handlingsplan för fortsatt arbete togs fram.

Handlingsplanen innehöll tidsatta åtgärder inom de aktiviteter som identifierats. I området extern kommunikation fanns aktiviteter som syftade till att synliggöra det stöd som biblioteket erbjuder studenter med funktionsnedsättning. Biblioteket ville också skapa kontaktytor för att öka dialogen med den här gruppen och på så sätt bättre kunna anpassa stödet. I området intern kommunikation fanns aktiviteter som syftade till att synliggöra funktionen internt och skapa tydliga kommunikationskanaler för personalen. I området tillgängliggörande fanns aktiviteter som syftade till att undanröja hinder i det fysiska och virtuella rummet samt även åtgärder som skapar en upplevelse av biblioteket som en inkluderande och välkomnande plats för studenter med funktionsnedsättning. I området personalutbildning fanns aktiviteter som syftade till att höja kunskapsnivån om det stöd som biblioteket erbjuder. Biblioteket ville även skapa ett intresse för området och göra funktionsnedsättning och tillgänglighet till en naturlig del i alla berörda processer.

Nedan redovisas de olika aktiviteterna och vilka åtgärder som vidtogs.

Extern kommunikation

För att bättre synliggöra och marknadsföra det stöd som biblioteket erbjuder studenter med funktionsnedsättning och för att skapa flera kontaktytor med denna grupp organiserades ett antal aktiviteter. De aktiviteter som genomfördes var drop in vid terminsstart, dyslexivecka, ny informationsbroschyr och bättre information på webben.

Drop in vid terminsstart

Studenter med funktionsnedsättning erbjöds drop in-tillfällen i resursrummen för att informeras om stöd och få praktisk hjälp. Det var också ett tillfälle för studenterna att ge återkoppling och idéer om hur biblioteket kunde utveckla verksamheten.

Inbjudan om drop in-tillfällen gick ut vid två terminsstarter via broschyr, affisch, webb och mejl till de studenter som är registrerade hos samordnaren vid KI. Alla nya studenter informerades dessutom om biblioteks stöd och möjlighet att komma till drop in under de välkomstillfällen (storföreläsningar) som biblioteket håller.

Vid åtta entimmes-tillfällen under en månad hade studenterna möjlighet att besöka resursrummen för att få hjälp att komma igång, ställa frågor och önskemål. Man hade även möjlighet att besöka språkverkstan för att få veta mer om det extra stöd de erbjuder vid läs- och skrivsvårigheter. Många av tillfällena var det inga studenter som kom. Totalt var det tio respektive fem studenter som kom och ingen till språkverkstan

Dyslexiveckan

Under den årligt återkommande europeiska dyslexiveckan under oktober månad anordnade biblioteket aktiviteter riktade både direkt till studenter med dyslexi och till övriga lärare och studenter. Aktiviteterna bestod av föreläsningar, workshops och drop in i resursrummet.

2014 anlätades föreläsaren Susanna Cederqvist, pedagog och själv dyslektiker, som höll tre öppna lunchföreläsningar om dyslexi. Susanna Cederqvist förklarar dyslexi utifrån perspektivet att hjärnan har olika sätt att hantera information eller synintryck och kan vara mer eller mindre benägen att ta in helheter eller delar, vilket leder till starkare förmågor på vissa områden (läsa bilder, se mönster) och svagare förmågor på andra områden (läsa text). Susanna Cederqvist höll även workshoppar för studenter med dyslexi där hon ledde diskussioner om stöd och strategier när man studerar på högskolenivå.

2015 höll språkverkstans personal två miniföreläsningar på temat Studieteknik vid dyslexi på svenska och engelska och de anordnade även workshoppar med ämnet användbara appar vid dyslexi båda åren. Flera studenter som inte hade möjlighet att delta efterfrågade dokumentationen från workshoppen. Under lunchtid erbjöds studenterna möjlighet att besöka resursrummet och få en visning av hur program och hjälpmedel fungerar samt få hjälp att ordna ett konto för egen nedladdning av talböcker.

Ny informationsbroschyr

Karolinska Institutets samordnare för studenter med funktionsnedsättningar tillhandhåller en pappersbroschyr som informerar om pedagogiska stödåtgärder, vad som räknas som en funktionsnedsättning och vad studenten kan göra för att påverka sin studiesituation vid KI. Då broschyren var från 2007 och behövde uppdateras startades en samarbete mellan biblioteket och samordnaren och en KI-student anlätades för att utforma ett förslag till en ny informationsbroschyr. Studenten har egen erfarenhet av att studera med

funktionsnedsättning. Studenten tog del av KIs material och gjorde en översyn av hur andra universitet informerar om stöd och rättigheter för studenter med funktionsnedsättning. Förslaget överlämnades till KI:s samordnare för studenter med funktionsnedsättning som sedan ansvarade för publicering av broschyren. Broschyren hade då denna rapport skrevs ännu inte kommit i tryck.

Information om stöd på bibliotekets webbplats

De webbsidor på externwebben som innehåller information om bibliotekets stöd och service sågs över och omarbetades med syfte att informationen skall vara lättillgänglig och funktionell för studenter med olika typer av funktionsnedsättningar. Webbsidorna arbetades om så att det blev lätt att hitta rätt från bibliotekets startsida samt att informationen är rätt utformad både innehållsmässigt och ur tillgänglighetsaspekt för olika typer av funktionsnedsättningar som synnedsättning, dyslexi, rörelsenedsättning och neuropsykiatriska tillstånd.

Intern kommunikation

För att höja kunskapsnivån hos personalen om studenter med funktionsnedsättning och skapa förutsättningar för att tillgänglighet tas med som en naturlig aspekt i alla processer var det viktigt att ge funktionen en organisatorisk tydlighet med lättillgängliga kommunikationskanaler. Den aktivitet som genomfördes var att prova olika sätt att organisera stödfunktionen.

Ansvarig personal för stöd till studenter

Före projektet har det länge funnits en medarbetare som ansvarat för stödet till studenter med funktionsnedsättning. Denna medarbetare har då varit kontaktperson för studenterna, haft introduktionssamtal för talbokstjänsten, ansvarat för resursrummens utrustning och kommunikation med KI:s samordnare. All övrig personal med studentkontakt hade viss kunskap om vilket stöd biblioteket erbjuder och vidarebefordrade alltid kontakten till den ansvariga medarbetaren. Ansvarsområdet har organisatoriskt tillhört kundtjänstavdelningen även efter en omorganisation där bibliotekets service till studenterna delades upp i infopunkten (korta snabba ärenden av praktiskt natur) och KIB-labb (dropin-verksamhet med avancerat stöd vid informationssökning och referenshantering och även möjlighet att boka handledning). Denna modell innebar en sårbarhet då kunskapen fanns hos en medarbetare vilket ledde till en begränsning av tillgängligheten, områdesutvecklingen och en dålig kunskapsöverföring.

Under projektets gång provades två modeller för hur ansvaret fördelades för att avgöra vilken modell som fungerade bäst för kunskapsöverföring, utveckling och studentkontakt. De modeller som provades var en större grupp med fem medarbetare och en mindre med två. Efter utvärdering visade det sig att den mindre gruppen fungerade bättre eftersom en större grupp innebär större problem när det gäller kunskapsöverföring, utveckling och studentkontakt, då möten där alla kan delta och antal studenter som varje enskild medarbetare möter blir färre. Organisatorisk flyttade funktion till KIB-labb då mötet med studenten fungerar bäst i den miljön med möjlighet att sitta avskilt en längre stund. För att motverka risken att kunskapsnivån hos övrig personal blir sämre då enbart två medarbetare sköter kontakten med studenterna arbetade denna grupp aktivt för att sprida kunskap om vilket stöd biblioteket erbjuder och i viss mån hur. Under projektet bedrevs ett aktivt uppsökande arbete för att sätta fokus på vikten av att ta med aspekten funktionsnedsättning i daglig verksamhet och utvecklingsarbete. De medarbetare som ansvarade för området tog på sig rollen att i relevanta sammanhang aktivt uppmärksamma denna aspekt för att säkerställa ökat medvetenhet och kontinuitet.

Exempel på relevanta områden är tillgänglighet inom IT och upphandling av nya tjänster och produkter.

Tillgängliggörande

Under projektet gjordes en översyn av bibliotekets fysiska och virtuella miljöer för att säkerställa att lagkraven som gäller för tillgänglighet följs. Ambitionen var även att erbjuda en miljö som signalerar ett inkluderande synsätt på personer med funktionsnedsättning. För att undanröja eventuella hinder och öka funktionaliteten för dessa syften vidtogs åtgärder inom program och teknik, resursrummens arbetsmiljö, tillgänglighet i bibliotekets offentliga miljö, tillgänglighetskonsultation i bibliotekets skyltprojekt och tillgänglighet på bibliotekets nya externwebb.

Program och teknik

Program och teknikvara i resursrummen utvärderades. Genom omvärldsbevakning sågs det nuvarande utbudet över för att göra en rimlig bedömning av vad biblioteket bör erbjuda och på vilket sätt. Grundnivån är att erbjuda ett antal basprogram för de vanligaste funktionsnedsättningarna på datorerna i resursrummen. Det innebär talsyntes, förstoringsprogram, stavningsprogram för dyslektiker och uppläsningsprogram. För att ytterligare öka tillgängligheten kan man erbjuda basprogrammen på alla datorer i studentmiljön samt utrusta datorerna i resursrummen med mer avancerade program t.ex. text till tal- omvandlingsprogram. Den mest tillgängliga lösningen är att erbjuda ett antal basprogram för nedladdning på studenternas egna datorer. Detta kräver finansiering på central universitetsnivå.

Processen att erbjuda program för samtliga studenter att använda både på campus och på sina egna datorer inleddes genom att utvärdera olika programvaror och kostnadslägen och också utreda vilka funktioner på KI som blir berörda. När denna rapport skrevs har inte ett beslut i frågan tagits.

Biblioteket beslutade att köpa in uppdaterade versioner av befintliga program (talsyntes, talboksläsare, förstoringsprogram) på resursrummens datorer och utöka programutbudet med ett text-till-talprogram. En ny förstoringsapparat köptes också in. Stavningsprogram för dyslektiker köptes in på en licens som möjliggör att man når programmet från samtliga datorer i bibliotekets regi.

Resursrummens arbetsmiljö

Arbetsmiljön i resursrummen ska fungera för ett brett spektrum av olika funktionsnedsättningar. Resursrummen ska fungera för rörelse-, syn-, och hörselnedsättning men även för dolda nedsättningar som neuropsykiatriska/ kognitiva svårigheter. En annan aspekt att ta hänsyn till kan vara överkänslighet och allergi.

För att få en uppfattning om vad studenterna efterfrågade och hade behov av tillfrågades studenter vid de naturliga kontaktytor som fanns såsom introduktionssamtalet vid talbokskontot och drop in i resursrummet. De önskemål om förbättringar som framkom gällde krav på god ergonomi (justerbara stolar, höj- och sänkbara bord), förbättrad miljö för grupparbete, bättre datorer, bättre möjlighet till ostörd miljö för koncentrerat enskilt arbete och en trivsam och inspirerande miljö.

När det gäller bättre möjlighet för koncentrerat enskilt arbete samtidigt som miljön skall vara trivsam och inspirerande var önskemålen många och av olika slag. De studenter som har koncentrationssvårigheter ville ha en så avskalad och "tråkig" miljö som möjligt. För mycket intryck i form av färg, föremål och till och med fönster upplevdes som störande. Andra studenter stördes inte av detta och ville gärna se mer färg och form. För vissa studenter var det viktigt att inte särskiljas från andra studenter eller utmärkas sig.

Med detta som utgångspunkt utformades rummen så neutrala och avskalade som möjligt. I fråga om färg och inredning håller rummen samma linje som övriga grupprum.

Det är möjligt att få en avskild miljö som hindrar insyn och distraherande synintryck genom att dra för gardiner för fönstren. Resursrummen utrustades med vardera två nya datorer samt en storbildsskärm för att möjliggöra grupparbeten. Borden för enskilt arbete är höj- och sänkbara. Bord för grupsittning köptes in. Justerbara stolar för enskilt arbete köptes in.

Tillgänglighet i bibliotekets offentliga lokaler

Lagstiftningen anger vilka åtgärder som ska vidtas för att säkerställa fysisk tillgänglighet. Bibliotekslokalerna ska uppfylla de krav som plan och bygglagen ställer på offentliga miljöer. Personalens lokaler ska uppfylla de krav som arbetsmiljölagen ställer. Eftersom projektet inte enbart syftade till att följa lagkrav utan också undersöka hur miljön kan utformas för att fungera bättre för personer med olika funktionsnedsättningar var detta utgångspunkten för utvärdering och åtgärder.

Personer med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar som ADHD, autism och andra autismspektrumtillstånd störs lätt av syn- och hörselintryck. Personer med dyslexi har lättare för att ta till sig information genom andra medier än text, till exempel ljud eller bild. Personer med olika grad av hörselnedsättning behöver en miljö utan störande ljud eller buller.

Konsultföretaget Funka anlätades för att genomföra en tillgänglighetsinventering av publika ytor och personalens lokaler efter ambitionsnivån att inte bara uppfylla lagkraven utan även erbjuda en miljö som fungerar och upplevs som positiv av så många som möjligt (se bilaga Tillgänglighetsrapport). Det sammantagna utfallet var att biblioteket uppfyller alla lagstadgade krav. Smärre förbättringar kunde göras till exempel när det gäller skyltning och markeringar. Uppdraget att åtgärda detta överlämnades till ansvarig vaktmästare som sedan ansvarade för interna åtgärder samt att vidarebefordra informationen till hyresvärden Akademiska Hus. Den största utmaningen var bibliotekets ljudmiljö som på vissa platser upplevdes som bullrig. Även när det gällde mängden synintryck och tydlighet i biblioteksmiljön anmärkte Funka att det var önskvärt att åtgärda. Uppdraget att arbeta vidare med detta överlämnades till ansvarig grupp för publika miljöer. På rekommendation av Funka anlätades en akustiker för att komma tillrätta med störningsmoment i ljudmiljön.

Tillgänglighetskonsultation i bibliotekets skyltprojekt

I samband med att ett nytt och flexibelt skyltsystem utvecklades på biblioteket tog projektgruppen del av en skraddarsydd utbildning anordnad av Funka. Utbildningen löpte under en förmiddag och föranleddes av ett studiebesök i bibliotekets lokaler.

Målet med utbildningen var att på ett tidigt stadium säkerställa en hög lägstanivå på tillgängligheten i bibliotekets lokaler, framförallt vad gäller orientering och skyltning. Med alla tänkbara funktionsnedsättningar i åtanke gick projektgruppen, tillsammans med representanten från Funka, igenom de olika lokalernas för- och nackdelar. De aspekter som diskuterades var arkitektur och inredning, färger och typsnitt, språk, belysning, orienteringsskyltning, frånskyltning och ljudmiljö. Ett generellt samtal kring olika funktionsnedsättningarnas behov ingick i utbildningen och diskuterades i samband med att en analys av bibliotekets besökare genomfördes. Detta jämfördes sedan med verksamhetens ambitionsnivå. Syftet med övningen var att hitta en lämplig nivå att sträva efter som både är ekonomiskt försvarbar samtidigt som lokalerna ska bli så tillgängliga och inkluderande som möjligt.

Resultatet av utbildningen har inkorporerats i skyltprojektets fortsatta arbete och de lärdomar som dragits har i hög grad påverkat utformningen av såväl skyltprogrammet som arbetet med de publika miljöerna i allmänhet. Ny kunskap som rör ljus- och ljudmiljö har lett till en omprioritering av arbetet och en omfördelning av ekonomiska resurser för att utveckla bibliotekets lärmiljöer. Det fortsatta arbetet syftar även till att säkerställa en

god lärmiljö för *alla* besökare, alltså inte enbart med fokus på besökare med funktionsnedsättning. Efter utbildningen blev det tydligt för projektgruppen att de befintliga miljöerna idag inte håller tillräckligt hög nivå för att betraktas som goda studie- eller lärmiljöer.

Projektgruppen ansåg att utbildningen varit nyttig för utformningen och utvecklingen av bibliotekets publika miljöer.

Tillgänglighet på bibliotekets nya externwebb

Under arbetet med att skapa bibliotekets nya externwebb (som lanserades våren 2014) var ambitionen att säkerställa så hög tillgänglighet som möjligt genom att följa de riktlinjer och regler för en tillgänglig webb som finns på europeisk och nationell nivå. Det man brukar följa är WCAG (Web Content Accessibility Guidelines) som utvecklas av W3C (Web Accesibility Initiative, 2014), en internationell sammanslutning med syftet att skapa en internationell standard för tillgänglighet på webben. Tillgänglighet på webben handlar till exempel om att det ska vara möjligt att läsa sidor med hjälp av en talsyntes och att strukturen är tydlig. En annan metod att arbeta efter är universell design-teorin vilket innebär att man redan när man skapar nya sidor och tjänster gör dem tillgängliga så att ingen specialanpassning i efterhand behövs (National Disability Authority, 2012)

För att åstadkomma detta behövde den generella kunskapen för webbutvecklarna öka så att de under processen med att skapa en ny webbplats använde sig av denna standard. Under våren 2014 deltog webbgruppen i en halvdagsutbildning hos företaget Creuna. Innehållet var webbriktlinjer för tillgänglighet, universell design-principen samt en genomgång av webbgruppens skisser till den nya webben. Deltagarna från webbgruppen upplevde att utbildningen gett mycket ny kunskap och bidrog till ett bättre fokus på tillgänglighetsaspekten under processen med att skapa en ny externwebb. Tillgänglighet blev även ett eget ansvarsområde för ett par medarbetare inom webbgruppen som har som uppgift att bevaka och utvärdera tillgängligheten kontinuerligt.

Personalutbildning

Genom att öka kunskapen generellt hos all personal ökar möjligheten att få tillgänglighet och funktionsnedsättning att tas i beaktande inom alla berörda områden på biblioteket. Under projektet hölls ett antal kunskapshöjande aktiviteter, av generell karaktär för hela personalgruppen och riktade insatser för olika typer av funktioner på biblioteket.

Föreläsning för bibliotekets personal

Vid ett möte för all personal på biblioteket delgav en student med funktionsnedsättning sina erfarenheter av att studera med funktionsnedsättning. Personalgrupper som i sitt arbete inte kommer i kontakt med studenter fick på så sätt inblick i den situation denna grupp befinner sig i och nya insikter hur man kan underlätta genom att göra förändringar i bakomliggande system och inte enbart i det direkta mötet med studenten.

Avdelningsanpassad workshop: Kundtjänstens stöd

Inför varje terminstart hölls ett möte med kundtjänstpersonalen för att säkerställa att alla känner till bibliotekets stöd till studenter med funktionsnedsättning och hur man går tillväga för att få ta del av det. Områden som togs upp var regler och riktlinjer, nedladdning av talböcker och program och teknik (som talsyntes, förstöringsprogram och stavningsprogram).

Avdelningsanpassad workshop: Undervisa tillgängligt

De bibliotekarier som undervisar studenter på grundnivå deltog i en workshop där de utifrån böckerna Undervisa tillgängligt (Henriksson, 2012) och 10 tips för tillgänglighet

(Gustafsson, 2013) tillsammans arbetade fram ett antal punkter om vad man kan tänka på för att öka tillgängligheten i de undervisningssituationer de möter studenter.

Utifrån dessa punkter togs 10 situationsuppdelade tips för tillgänglighet fram som sedan publicerades på intranätet för att fungera som riktlinjer vid undervisning (se bilaga 10 tips).

Avdelningsanpassad workshop: E-böckers tillgänglighet

Tillsammans med ansvariga inköpare av e-böcker utvärderades e-böckers tillgänglighet (möjlighet till uppläsningfunktion med hjälp av talsyntes) i realiteten. De flesta e-bokspattformar garanterar e-böckernas tillgänglighet i avtalen. Beroende på i vilket format e-böckerna tillgängliggörs kan det i realiteten vara ganska krångligt eller till och med omöjligt att läsa upp böckerna med hjälp av en talsyntes.

De flesta av de förlag som biblioteket köper in e-böcker från erbjuder tillgängligt pdf-format eller epub, vilka båda fungerar att läsa upp med talsyntes. Dock tillhandahåller ett av de största förlagen ett pdf-format som är helt låst (textsidorna publiceras som bilder för att hindra kopiering). Diskussioner om hur detta ska lösas har inletts.

Workshop för KI-lärare: Undervisa tillgängligt

Tillsammans med IKT-pedagogerna (som arbetar med att utveckla KI:s nätbaserade undervisning och vara ett stöd för lärare) anordnades två halvdagsworkshoppar för KI-lärare. Syftet var att öka kunskap om vad man kan tänka på i sin undervisning för att göra den tillgänglig för studenter med olika funktionsnedsättningar. Workshopen leddes av Ann-Sofie Henriksson, författare till boken Undervisa tillgängligt. Caroline Olsson, ansvarig för lika villkor vid avdelningen för styrelsestöd, Tina Teljstedt, samordnaren för studenter med funktionsnedsättning och Anna Mia Eborn, bibliotekets samordnare för stöd, delgav hur KI arbetar med frågan. En student med funktionsnedsättning delgav sitt perspektiv. Aktiviteten finansierades med medel från rådet för lika villkor på KI.

Cirka 80 lärare deltog. Workshopen planeras få en fortsättning i form av fler workshoppar av mer praktiskt natur där IKT-pedagogerna ger inspiration och kunskap om hur man kan göra sin undervisning mer tillgänglig genom att använda sig av pedagogisk universell design-teori (Rose & Gravel, 2010) och med hjälp av program och teknik.

Resultat

Funkisprojektet har lett till att alla berörda delar av bibliotekets verksamheter har genomgått en ordentlig genomlysning ur en tillgänglighets- och bemötandeperspektiv. Stöd till studenter med funktionsnedsättning har synliggjorts på webben och i rummet genom riktade insatser. Ökade kontaktytor med studenter har upprättats. Genom projektets aktiviteter har medvetenheten om det ansvar biblioteket har att erbjuda stöd och vara tillgängliga för personer med funktionsnedsättning ökat. Den allmänna kunskapsnivån hos hela personalen har höjts och fungerande kommunikationskanaler har upprättats. Biblioteket har säkerställt att verksamheten följer de lagstadgade kraven och skapat en plattform för att fortsätta sträva efter att erbjuda en inkluderande och välkomnande miljö för alla oavsett fysiska eller kognitiva förutsättningar. All personal med studentkontakt har genom utbildningsinsatserna god kännedom om vilket stöd biblioteket erbjuder samt hur man ska gå tillväga om man behöver mer information. Personal inom olika områden som undervisning och mediainköp har ökat kunskap om hur man kan arbeta för att skapa god tillgänglighet för studenter med funktionsnedsättning. Ett flertal medarbetare har gett uttryck för att projektet och de riktade utbildningsinsatserna ledde till att man numera aktivt arbetar med aspekten att säkerställa tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning. Studenter med funktionsnedsättning som kontaktar biblioteket möter personal som är

bättre insatta i deras situation och vilket stöd som finns att tillgå och på vilket sätt, vilket leder till ett bättre bemötande och en smidigare process för studenten att få rätt stöd. Målet att bli det bästa högskolebiblioteket i Sverige när det gäller stöd och bemötande är svårt att mäta då förutsättningarna ser olika ut rent organisatorisk vid olika högskolor. Den springande punkten är teknisk tillgänglighet det vill säga att erbjuda datorprogram för tillgänglighet och här når Karolinska Institutet inte en topposition då man bara erbjuder det på ett begränsat antal datorer istället för att erbjuda det på alla universitetets datorer eller nedladdningsbart till studentens personliga dator. För att Karolinska Institutet ska komma dit krävs det att andra avdelningar på universitetet når en överenskommelse. När det gäller extern kommunikation, personalutbildning och fysisk tillgänglighet har projektet lagt en bra grund för att inneha en ledande position inom området.

Rekommendationer inför framtiden

Funkisprojektet har lett till att biblioteket säkerställt en god standard när det gäller tillgänglighet och bemötande för studenter med funktionsnedsättning. För att fortsätta det arbetet krävs det att ansvarig personal fortsätter att aktivt driva utveckling inom området. Under projektets gång flyttade funktionen från avdelningen Kundtjänst och kommunikation till Undervisning och handledning då mötet med studenten fungerar bättre om de arrangeras på samma sätt som de bokade handledningarna sker idag i KIB-labb. Projektet provade även på olika grupsammansättningar där det mest funktionella var en mindre grupp.

Denna grupp bör ansvara för en fortsatt utveckling inom följande identifierade områden: extern kommunikation, intern kommunikation, tillgängliggörande och personalutbildning. För detaljerat förslag se bilaga Förslag till funkisgruppens framtida sammansättning.

Litteraturlista

Bibliotekslag (SFS 2013:801). Hämtad från Riksdagens webbplats
http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/sfs_sfs-2013-801/

Diskrimineringsombudsmannen (2015) Vad är diskriminering? Hämtas 2016-03-02 från
<http://www.do.se/om-diskriminering/vad-ar-diskriminering/>

Diskrimineringsombudsmannen (2015) Vad är åtgärder för tillgänglighet inom utbildningsområdet? Hämtad 2016-03-02 från <http://www.do.se/om-do/vanliga-fragor/fragor-om-tillganglighet/vilka-tillganglighetsatgarder-maste-utbildningsanordnaren-vidta/>

Gustafsson, Å. (2013). *10 tips för tillgänglighet: hur er organisation blir mer tillgänglig för personer med funktionsnedsättning*. (1. uppl.) Stockholm: Sveriges förenade studentkårer (SFS)

Henriksson, A. (2012). *Undervisa tillgängligt! pedagogiska strategier för att funktionsnedsättning hos studenter inte skall vara ett hinder för att genomföra studierna*. (Rev. uppl.) Uppsala: Avdelningen för universitetspedagogisk utveckling, Uppsala universitet.

National Disability Authority (2012) Technology/ ICT: Universal Design guidelines and standards for ICT. Hämtad 2016-04-15 från <http://universaldesign.ie/Technology-ICT/>

Rose, D. H., & Gravel, J. W. (2010). Universal design for learning. In P. Peterson, E. Baker & B. McGraw (Eds.), *International encyclopedia of education* (pp. 119-124). Oxford: Elsevier

Stockholms universitet (2015) Statistik. Hämtad 2016-02-29 från
<http://www.studeramedfunktionshinder.nu/statistik.htm>

Stockholms universitet (2015) Studentinformation. Hämtad 2016-02-29 från
<http://www.studeramedfunktionshinder.nu/studentinfo.htm>

Teljstedt, Tina (2015) *Studenter med funktionsnedsättning. Undervisa tillgängligt* [PowerPoint-presentation] Hämtad från intern workshop "Undervisa tillgängligt för KI-lärare" vid Karolinska Institutet.

W3C Web Accessibility Initiative (2014) Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) Overview. Hämtad 2016-04-15 från <http://www.w3.org/WAI/intro/wcag.php>

Funka Nu.

Bilaga 10 tips

10 tips för tillgänglighet för undervisning och handledning

Undervisning

1. Skicka ut material i förväg till läraren om det är möjligt.
2. Inled alltid din undervisning med att informera om hörslingen och tillgänglighetsdatorn.
3. Tänk på att erbjuda olika ingångar till informationen (text, tal, bild)
Begränsa mängden text på powerpointbilderna. Läs alltid upp texten.
4. Ha raster Tänk på att det kan finnas personer som pga. fysiska eller psykiska behov behöver raster. Tydliggör i början när rasten kommer att inträffa och hoppa aldrig över en inplanerad rast.

Handledning/ KIB-labb

5. Ta inte över datorn, låt studenten ta sin tid.
6. Var lyhörd för studentens behov (långsamt tempo, känslighet för ljud etc.).
7. Tipsa om bokad handledning om studenten har speciella behov (lugn miljö, förstorad text på skärmen etc.) Kontakta funkisgruppen vid frågor.

Storsalsföreläsningar/Kaffe på maten

8. Använd alltid mikrofon.
9. Upprepa alla frågor från publiken
10. Tänk på att erbjuda olika ingångar till informationen (text, tal, bild).
Begränsa mängden text på powerpointbilderna. Läs alltid upp texten.

Bilaga Kostnad för satsningen 2014-2015

	2014	2015
Aktiviteter	Kostnad (tkr)	Kostnad (tkr)
Dyslexiveckan (föreläsningar & workshops)	56	
Uppfräschning av resursrummen		33,7
Tillgänglighetsinventering med konsult (Funka)	82,5	
Datorprogram	52	14,5
Dörröppnare bibliotekets lokaler	18,4	
Föreläsning (studera med funktionsnedsättning)	5	8
Kurs för webbgruppen (tillgänglig webb)	14	
Kurs för skyltgruppen (skylta tillgängligt)	24	
Konferensdeltagande	8	
Delsumma	260	66
Lön	300	311
Totalt	560	377

Bilaga Förslag till funkisgruppens framtida sammansättning

Extern kommunikation	Tidsåtgång/år
Synliggöra stödfunktionen genom att delta i de aktiviteter som riktas till nya studenter (välkomstdagar, information på webben, trycksaker)	20 timmar
Ta emot studenter som behöver introduktion till stödfunktionen (konto för talböcker, visning av resursrummet och demo och support för programvara). Dessa möten tar i allmänhet 30-45 minuter och uppskattas till i genomsnitt 2 timmar i veckan under terminstid, oftare i början av en termin då nya studenter ska introduceras för att sedan blir mer glest längre in på terminen.	60 timmar
Årligt återkommande evenemang i samband med Europeiska dyslexiveckan (oktober) med aktiviteter som föreläsningar och workshops för studenter och lärare.	30 timmar
Regelbundna möten med KI:s samordnare för studenter med funktionsnedsättning ca 2 gånger per termin gemensam utveckling	8 timmar

Intern kommunikation	Tidsåtgång/år
Regelbundna avstämningar med berörda avdelningar och funktioner för att säkerställa att tillgänglighet och funktionalitet håller god standard. Exempel på berörda funktioner är webbgruppen för webbens tillgänglighet och rummet-gruppen för publika lokalers tillgänglighet.	15 timmar

Tillgängliggörande	Tidsåtgång/år
Teknisk utrustning och programvaror i resursrummen bör utvärderas årligen gentemot det utbud som finns marknaden för att säkerställa att bibliotekets stödfunktioner håller en god standard	20 timmar

Personalutbildning	Tidsåtgång/år
Inför varje ny termin hålls en kort uppdatering i om vilket stöd biblioteket erbjuder och hur för personal som möter studenter d.v.s. personal som bemannar infopunkten och KIB-labb.	8 timmar
Årligt återkommande utbildning för	10 timmar

undervisande personal om hur tekniska hjälpmedel fungerar (t.ex. hörslinga) och pedagogiska strategier för att göra undervisning tillgänglig. Detta kan ske genom att delta vid avdelningsmöten eller genom workshops.	
--	--

Övrigt	Tidsåtgång/år
Konferensdeltagande ca 2 gånger per termin	20 timmar
Nätverkande med andra högskolebibliotek	10 timmar
Omvärldsbevakning	20 timmar

Summering	Tidsåtgång/år
	221 timmar

Beräknat utifrån ovanstående tidsuppskattning upptar arbetet med funkisområdet cirka fem procent av en två medarbetares arbetstid Förslaget är därför att två medarbetare avsätter vardera fem procent och bildar en grupp som har delat ansvar och avrapporterar till en styrgrupp. Gruppen ska både sköta det löpande arbetet och utvärdera funktionen för att se om funktionen beroende på yttre eller inre omständigheter behöver ändra form eller arbetssätt.